

A kelet-közép-európai etnoregionális pártok fő vonásai és tipológiája

(NKFIH PD_16, azonosító: 120953)

Záróbeszámoló

Baranyai Nóra

(Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete)

A kutatás célja

Az etnoregionális pártok egy területileg koncentráltan élő etnikai közösség érdekeinek védelmére és képviselésére alakult szervezetek, amelyeknek sajátos vonása, hogy működésük, artikulációs tevékenységük során a regionális (szubnacionális) és a kisebbségi/közösségi dimenzió egyaránt jelentőséggel bír. A nyugat-európai etnoregionális pártoknak terjedelmes szakirodalmi van, s a rendkívül heterogén pártcsalád rendszerezésére irányuló kísérletek száma is jelentős. A definitív jellemzők, azaz a nemzetállam működési rendjének megváltoztatására irányuló szándékok alapján készült tipológiák sorába illeszkedik a jelen kutatási projekt alapját, adaptálni kívánt modelljét képező [munka](#). Az államszocialista időszakot követő demokratikus átalakulás során Kelet-Közép-Európa országaiban is meg-, illetve újjáalakultak az etnikai és etnoregionális szervezetek, s az etnikai identitások mentén számos, olykor fegyveres konfliktus pattant ki. A térségben megnyilvánuló etnikai politizálás vizsgálata és kialakított [típusai](#) – kulturális megújulás, politikai autonomizmus, területi önrendelkezés, szeparatizmus, irredentizmus – a nyugat-európai elemzésekhez állnak közel. Minthogy azonban a vizsgálat az 1990-es évek közepén készült, s ezt nem követte más, az azóta jelentős politikai és strukturális átalakulásokon átment kelet-közép-európai térségre vonatkozó vizsgálat, kutatásomban erre, azaz az etnoregionális pártok törekvéseinek elemzésére, a tipológia aktualizálására vállalkoztam. A kutatás relevanciájára a 2022 februárjában Ukrajna ellen megindult orosz invázió ismételt rávilágít.

A kutatás alapfeltevése az volt, hogy a kelet-közép-európai etnoregionális pártokra a nyugat-európai kategóriák csak részben alkalmazhatók. Az eltérő történelmi fejlődés eredményeként, s az államszocialista időszakot követően kialakult térségi jellegzetességek hatására az etnoregionális pártok nem illeszkednek az ideáltípusokba, törekvéseik gyakran párhuzamosan, egyenrangú vagy alternatív formában jelentkeznek. A kutatás fő céljaként a kelet-közép-európai etnoregionális pártok részletes, a szervezetek, valamint a régió/térség alapjellemezői szerinti adatbázisának kialakítását, tipizálását, s ezek alapján a kelet-közép-európai etnoregionális pártok fő jellegzetességeinek összefoglalását jelöltem meg. A kutatás fő kérdései az alábbiak voltak:

Hogyan tipizálhatók a kelet-közép-európai etnoregionális pártok?

Vannak-e, s ha igen, milyen közös jellemzői vannak a kelet-közép-európai etnoregionális pártoknak?

A kutatómunkát nehezítő tényezők

A feladatvégzés az eredeti kutatási tervnek és a munkatervnek megfelelően alakult, ám a kutatás időtartamának megváltozása – előbb a szüneteltetés, illetve a veszélyhelyzeti hosszabbítás – miatt némileg átrendeződött. A kutatás tartalmi részét mindez nem érintette, sőt, a vizsgálat időbeli kiterjesztése az eredeti projektidőn túli események rögzítését (pártok átrendeződése) és friss adatok összegyűjtését (választások, népszámlálások) is lehetővé tette.

A kutatás időtartamának megváltozása a kutatás szüneteltetésére (2019. április 1. és 2021. március 31. között) és a projekt futamidejének meghosszabbítására (2021. október 1. és 2023. április 30. között) vezethető vissza. A szüneteltetésre gyermekem születése miatt került sor, a hosszabbításra pedig a veszélyhelyzeti jogszabályok adtak lehetőséget.

A kutatási tervben szereplő feladatok közül a kifejezetten kiegészítő jelleggel szereplő, s nem fő információs forrásként megjelölt kérdőíves vizsgálat tekinthető sikertelennek, bár mindent megtettem annak érdekében, hogy a pártok működéséről és annak szubjektív megítéléséről hiteles információk is árnyalják a kutatási eredményeket: az online kérdőívnek három magyar, angol és orosz, a kitöltő által kiválasztható változata készült annak érdekében, hogy a kitöltésnek nyelvi akadályai ne legyenek; a kérdőívek linkjét három alkalommal (2018. június, 2018. szeptember, 2019. január) küldtem ki a szervezeteknek a honlapokon megadott elérhetőségeken, valamint a közösségi felületeken. Jóllehet, a kérdőívvel mindössze az volt a cél, hogy a pártdokumentumokban nem fellelhető információkhoz jussak, bízom abban, hogy elemezhető adatbázis állítható össze a válaszok alapján. Sajnos erre a beérkezett válaszok alapján nincs mód.

A kutatás során elvégzett feladatok

A kutatásba a politikai értelemben vett Kelet-Közép-Európa országai kerültek, azaz az államszocializmusból az 1990-es évek elején demokratizálódó, illetve az azok területén megalakult/függetlenedett államok, kivéve a Független Államok Szövetségének jelenlegi tagjait. Az alapsokaságot tekintve, nemcsak a jogi értelemben vett pártok kerültek a vizsgálatba, hanem a pártok minimáldefinícióját alkalmazva mindazon szervezetek, amelyek valamely választáson jelöltek vagy listát állítottak, függetlenül szervezeti formájuktól.

A kutatási terv megfogalmazása óta gyűjtöm és elemzem a témával összefüggő *szakirodalmat*, mind az etnoregionális pártok definíciójával, tipizálásával foglalkozó elméleti munkákat, mint az esettanulmány-jellegű írásokat. A kutatás határozott földrajzi fókusszal bír, így a viszonyítási pontként megjelölt Nyugat-Európától való eltérő történelmi múlt és fejlődési pálya elméleti megalapozása is szükségessé vált. A kutatás során összegyűjtöttem és elemeztem az etnoregionális pártok jogi és politikai környezetét meghatározó releváns *jogszabályokat*, az alkotmányokat, az etnikai közösségeket érintő (kisebbségi, állampolgársági, nyelvi stb.), a területi beosztást és területi/helyi közigazgatást részletező, valamint a különböző szintű választási törvényeket. Az etnikai közösségek jellemzőire, területi elhelyezkedésére, méretére és változásaira vonatkozó információkat a *népszámlálási adatokból* nyertem ki. Ezek az adatok segítettek az egyes államok etnoregionális közösségeinek lehatárolásában, amire a lehető legmegengedőbb módon, az egyes csoportok jellegzetességeihez leginkább alkalmazkodva került sor. Ez azt jelenti, hogy az etnoregionális közösségek közé kerülhettek etnikai csoportok függetlenül (1) elismertségüktől, státuszuktól, (2) méretüktől, (3) nem határoztam meg a területi koncentráció mértékére vonatkozó alsó határt és (4) nem ragaszkodtam a meglévő közigazgatási határok szerinti lehatároláshoz. Ugyanakkor fontos leszögezni, hogy a kutatás kizárólag a történelmi etnoregionális közösségekre irányult, azaz az elmúlt évtizedek migráns csoportjai nem kerültek be a vizsgálatba. Az előbbi szempontok mentén, s az egyes népszámlálási adatbázisok által nyújtott lehetőségek alapján összesen 17 kelet-közép-európai államban 104 etnoregionális közösséget határoltam le (a listát ld. az eredményeknél). A *választási adatok* vizsgálata elsősorban az etnoregionális pártok körének meghatározása érdekében volt szükséges, hiszen a választási eredmények alapján válnak láthatóvá a kutatás szempontjából releváns, pártként definiált szervezetek. A kutatás jelenlegi fázisában másodlagos jelentőségű a különböző szinteken az egyes pártok által megszerzett mandátumok, szavazatok száma és aránya, azonban rendszerezve a kutatás egyik eredményeként létrejött adatbázis fontos összetevőjét képezik. Az etnoregionális pártok céljainak, igényeinek, követeléseinek feltárása érdekében

összegyűjtöttem a működésüket meghatározó *alapszabályokat és a politikai programokat*. Ennek alapfeltétele volt a szervezeti honlap léte, hiszen legtöbb esetben ezek tartalmazzák az alapidokumentumokat. Dokumentumok hiányában a honlapok egyéb rovataiban ("célkitűzéseink", "rólunk") található részletesebb információkat is figyelembe vettem. Napjainkra azonban a politikai kommunikációt és a választókkal való kapcsolattartást egyre inkább a közösségi média felületeire helyezték át a pártok (is), s ilyen esetekben előfordul, hogy a honlapot elhanyagolják, ritkábban frissítik, vagy szélsőséges esetben akár meg is szüntetik. A fenti szempontok szerint egy olyan listát tudtam összeállítani, amely összesen 15 állam 131 etnoregionális pártját tartalmazza, amelyek közül 92 szervezet tudtam a tipológiába illeszteni (a listákat ld. az eredményeknél). A körülhatárolt, s elérhetőségekkel rendelkező etnoregionális szervezeteknek kiküldött, kevés eredménnyel zárult *kérdőíves vizsgálatról* fentebb már részletesen beszámoltam. Az összegyűjtött adatokat, valamint a jogszabályokból kinyert releváns információkat egy *adatbázisba* rendeztem, amit a későbbiekben nyilvánossá, bárki által elérhetővé kívánok tenni magyar és angol nyelven.

A kutatás eredményei

Lista az etnoregionális közösségekről

A kutatás során az etnoregionális közösségek társadalmi-szociális-politikai jellegzetességeinek részletes feltárására nem került sor, de módszertanilag szükséges volt e társadalmi csoportok körének lehatárolása az etnoregionális pártok beazonosítása érdekében. Az etnoregionális közösségek listájának összeállítására a rendelkezésre álló legfrissebb (ez jellemzően a 2010-es évek népszámlálásait jelenti, az elmúlt évekből származó nyilvános adatok a legtöbb esetben területileg még nem eléggé részletesek) népszámlálási eredmények alapján került sor, annak ellenére, hogy ezek az adatforrások is meglehetősen bizonytalanok. Különösen igaz ez az etnikai hovatartozásra vonatkozó adatok tekintetében; hiszen ezek bevallását, rögzítését mind az egyén, mind az adott etnikai közösség döntései (pl. közösségi bojkott), mind az állami adatgyűjtés (akár politikailag meghatározott) módszertana is befolyásolhatja.

A vizsgálat során azonban egyértelművé vált, hogy a közösségek egy része politikai értelemben szervezetlen, másik részük pedig a politikai versenyben való részvétel helyett az érdekérvényesítés más útját választja. Az elemzésbe került etnoregionális pártok tehát az etnoregionális közösségeknek csak egy részét képviselik. A projekt továbbviteleként érdemes lenne (és szándékomban is áll) az etnoregionális közösségek jellegzetességeit részletesebben feltárni, s azt is megvizsgálni, hogy milyen politikai, társadalmi tényezők meghatározóak az érdekérvényesítés (vagy éppen az „érdek nem érvényesítés”, a passzivitás) különféle módozatainak megválasztásában.

A kutatás során beazonosított etnoregionális közösségek, valamint a párttal rendelkező etnoregionális közösségek államok szerint Kelet-Közép-Európában

	Etnoregionális közösségek	Párttal rendelkező etnoregionális közösségek
Albánia	görög, macedón, montenegrói, vlach, egyiptomi	görög, vlach
Bosznia-Hercegovina	szerb, horvát, bosnyák, albán, ukrán, török, boszniai, muszlim, bosznia-hercegovinai, montenegrói, szlovén	szerb, horvát, bosnyák
Bulgária	török, macedón	török, macedón
Cseh Köztársaság	morva, sziléziai, lengyel	morva
Észak-Macedónia	albán, török, szerb, vlach, bosnyák	albán, török, szerb, vlach

Észtország	orosz	orosz
Horvátország	szerb, magyar, cseh, szlovák, olasz, szlovén, ruszin	szerb, magyar, cseh, szlovák
Koszovó	szerb, bosnyák, gorán, askáli, egyiptomi, török, montenegrói	szerb, bosnyák, gorán, egyiptomi, török, macedón
Lengyelország	német, sziléziai, kasub, fehérorosz, lemko, litván	német, sziléziai
Lettország	lengyel, orosz, fehérorosz, ukrán	-
Litvánia	orosz, lengyel, szamogit	orosz, lengyel, szamogit
Montenegró	szerb, bosnyák, albán, horvát	szerb, horvát, bosnyák
Románia	magyar, német, szerb, horvát, orosz-lipován, szlovák, török, tatár, ukrán, cseh, görög, bolgár	magyar, német, szerb, orosz-lipován, albán, cseh-szlovák, görög, horvát, török, tatár, ruszin
Szerbia	bosnyák, magyar, horvát, szlovák, montenegrói, vlach, román, ruszin, gorán, bolgár, bunyevác, ukrán, muszlim, cseh, albán	bosnyák, magyar, albán, vlach, horvát, montenegrói, bunyevác, szlovák, ruszin
Szlovákia	magyar, cigány, ruszin, ukrán	magyar
Szlovénia	magyar, olasz, bosnyák, montenegrói, macedón, szerb, muszlim	-
Ukrajna	orosz, magyar, román, moldáv, bolgár, krími tatár, görög, gagauz	magyar

Forrás: saját szerkesztés

Lista az etnoregionális pártokról

Az etnoregionális pártokról – és általánosságban a politikai pártokról – csak pillanatképet rögzíthetünk, hiszen bel- és külpolitikailag releváns szituációknak (pl. választás, válság) vagy belső szervezeti viszonyaiknak köszönhetően a szervezetek folyamatos mozgásban vannak: szövetségeket kötnek, megalakulnak, átalakulnak, megszűnnek. Az etnoregionális pártok esetében sincs ez másképp, különösen azokban az esetekben, amikor az általuk képviselt közösség viszonylag nagy, így a belső törésvonalak is jelentősek, amelyek felerősödve alapjaivá válhatnak a pártszakadásnak vagy konkurens pártok megalakulásának. A párt- és választási rendszerek jellegzetességei ugyanakkor a különböző világlátású, eltérő víziókkal rendelkező pártokat is egy szervezetbe, koalícióba terelhetik a politikai eredményesség, a képviselőbiztosítás érdekében. Az ilyen szervezetek aztán közép- vagy hosszútávon vagy életképesek maradnak, vagy ismét szétforgácsolódnak. A fentiekre a közelmúltból a szlovákiai magyar pártok mozgását, a különböző szervezeti formák gyakori változásait említhetjük példaként. A parlamenti képviselőbiztosítás érdekében Magyar Közösségi Összefogás néven megalakult választási szövetség 2020-as kudarca után az eredeti tagoktól (Összefogás Mozgalom, Magyar Közösség Pártja, Magyar Fórum) eltérő összetétellel alakult meg a Szövetség – Aliancia (Összefogás Mozgalom, Most–Híd, Magyar Közösség Pártja) 2021-ben. Az egyesülő szervezetek korábbi önállóságát platformos pártszerkezetében megőrző Szövetség a hírek szerint máris válságban van, a Híd-platform, vagy annak egy része/vezetősége elhagyta a pártot. Noha a krízis mértékét illetően még sok a bizonytalanság, az biztosnak látszik, hogy a szlovákiai magyar etnoregionális pártok összetétele átalakul, hiszen a távozó „hidasok” a Magyar Kereszténydemokrata Szövetséggel máris új szervezetet alakítottak Most–Híd 2023 néven.

A fentiek ismeretében nem meglepő, hogy az etnoregionális pártok listája a projektidőszak folyamán jelentősen és sokszor változott. A legutoljára frissített lista három különálló csoportban tartalmazza a pártokat: a tipológiában szereplő pártok mellett feltüntettem azokat a (egyébként kizárólag balkáni) szervezeteket is, amelyek az utóbbi időszakban részt vettek

ugyan választási küzdelemben, de vagy nem rendelkeznek semmilyen internetes nyommal (honlap, FB és egyéb közösségi felület), vagy ezeken semmilyen érdemi információ nem fellelhető a céljaikat, elképzeléseiket illetően.

A kutatás során etnoregionális pártként azonosított politikai szervezetek listája (aktuális lista)

	képviselt etnoregionális közösség	etnoregionális párt
tipológiába besorolt		
Albánia	görög	Nemzeti Görög Kisebbség a Jövőért
Albánia	macedón	Macedón Szövetség az Európai Integrációért
Bosznia-Hercegovina	bosnyák	Bosznia-Hercegovináért Párt
Bosznia-Hercegovina	bosnyák	Demokratikus Akció Mozgalma
Bosznia-Hercegovina	bosnyák	Demokratikus Akció Pártja
Bosznia-Hercegovina	horvát	Bosznia és Hercegovina Horvát Demokratikus Szövetsége
Bosznia-Hercegovina	horvát	Bosznia és Hercegovinai Horvát Parasztpárt
Bosznia-Hercegovina	horvát	Bosznia és Hercegovinai Jogok Horvát Pártja
Bosznia-Hercegovina	horvát	Horvát Demokratikus Unió 1990
Bosznia-Hercegovina	horvát	Horvát Köztársasági Párt
Bosznia-Hercegovina	szerb	Demokratikus Haladás Pártja
Bosznia-Hercegovina	szerb	Demokratikus Nemzeti Szövetség
Bosznia-Hercegovina	szerb	Egyesült Szerbia
Bosznia-Hercegovina	szerb	Független Szociáldemokraták Szövetsége
Bosznia-Hercegovina	szerb	Szerb Demokrata Párt
Bulgária	macedón	Egyesült Macedón Szervezet Ilinden Pirin
Bulgária	török	Mozgalom a Jogokért és Szabadságokért
Cseh Köztársaság	morva	Morvák
Cseh Köztársaság	morva	Morva Föld Mozgalom
Észak-Macedónia	albán	Alternatíva
Észak-Macedónia	albán	Besa Mozgalom
Észak-Macedónia	albán	Integrációs Demokratikus Unió
Észak-Macedónia	albán	Nemzeti Demokratikus Újjászületés
Észak-Macedónia	albán	Szövetség az Albánokért
Észak-Macedónia	bosnyák	Bosnyák Demokratikus Szövetség
Észak-Macedónia	szerb	Szerbek Demokratikus Pártja Macedóniában
Észak-Macedónia	török	Török Akciópárt
Észak-Macedónia	török	Török Demokrata Párt
Észak-Macedónia	török	Török Nemzeti Összetartozás Mozgalom
Észtország	orosz	Észtországi Egyesült Balpárt
Horvátország	cseh	Csehek Szövetsége a Horvát Köztársaságban
Horvátország	magyar	Horvátországi Magyarok Demokratikus Közössége
Horvátország	szerb	Dunai Szerbek Pártja
Horvátország	szerb	Független Demokratikus Szerb Párt
Horvátország	szlovák	Szlovákok Szövetsége
Koszovó	askáli	Mozgalom az Integrációért
Koszovó	bosnyák	Szociáldemokrata Szövetség
Koszovó	egyiptomi	Egyiptomi Liberális Párt

Koszovó	egyiptomi	Koszovói Új Demokratikus Kezdeményezés
Koszovó	gorán	Gora Polgári Kezdeményezés
Koszovó	szerb	Szerb Lista
Koszovó	török	Koszovói Török Demokratikus Párt
Lengyelország	német	Opole-Sziléziai Németek Társadalmi és Kulturális Társasága
Lengyelország	sziléziai	Sziléziaiak Együtt
Litvánia	lengyel	Litvániai Lengyelek Választási Akciója – Keresztény Családok Szövetsége
Litvánia	orosz	Litvániai Orosz Unió
Litvánia	szamogit	Szamogit Párt
Montenegró	albán	Új Demokratikus Erő
Montenegró	bosnyák	Bosnyák Párt
Montenegró	bosnyák	Igazság és Megbékélés Pártja
Montenegró	horvát	Horvát Polgári Kezdeményezés
Montenegró	szerb	Montenegrói Demokratikus Nemzeti Párt
Montenegró	szerb	Új Szerb Demokrácia
Románia	cseh, szlovák	Romániai Csehek és Szlovákok Demokratikus Szövetsége
Románia	görög	Romániai Hellén Unió
Románia	horvát	Romániai Horvátok Uniója
Románia	macedón	Romániai Macedónok Egyesülete
Románia	magyar	Erdélyi Magyar Néppárt*
Románia	magyar	Magyar Polgári Párt*
Románia	magyar	Romániai Magyar Demokrata Szövetség
Románia	német	Romániai Német Demokrata Fórum
Románia	orosz-lipovánok	Romániai Lipován Oroszok Közössége
Románia	ruszin	Romániai Ruszinok Kulturális Uniója
Románia	szerb	Romániai Szerbek Szövetsége
Románia	tatár	Romániai Türk-Muszlim Tatárok Demokratikus Uniója
Románia	török	Romániai Demokratikus Török Unió
Szerbia	albán	Albán Demokrata Párt
Szerbia	albán	Változás Alternatívája/Alternativa a Változásért
Szerbia	bosnyák	Bosnyák Demokratikus Unió
Szerbia	bosnyák	Bosnyák Nemzeti Párt
Szerbia	bosnyák	Bosnyák Néppárt
Szerbia	bosnyák	Igazság és Megbékélés Pártja
Szerbia	bosnyák	Szandzsák Demokratikus Akció Pártja
Szerbia	bosnyák	Szandzsák Demokratikus Párt
Szerbia	bosnyák	Szandzsák Nemzeti Párt
Szerbia	bosnyák	Szandzsákért Párt
Szerbia	bunyevác	Bácskai Bunyevácok Szövetsége
Szerbia	horvát	Vajdasági Horvátok Demokratikus Szövetsége
Szerbia	magyar	Magyar Mozgalom – Mađarski pokret Egyesület
Szerbia	magyar	Republikanska Stranka – A Republikánus párt
Szerbia	magyar	Vajdasági Magyar Szövetség
Szerbia	magyar	Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége
Szerbia	montenegrói	Montenegrói Párt
Szerbia	ruszin	Együtt Vajdaságért

Szerbia	szlovák	Zöld Párt
Szerbia	vlach	Vlach Nemzeti Párt
Szerbia	vlach	Vlach Párt
Szlovákia	magyar	Maďarská kresťanskodemokratická aliancia – Magyar Kereszténydemokrata Szövetség
Szlovákia	magyar	Magyar Fórum
Szlovákia	magyar	Szövetség – Aliancia
Ukrajna	magyar	Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség
Ukrajna	magyar	Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség
		*a közelmúltban egyesült pártok, pártdokumentumok elérhetősége még korlátozott
érdemi információ nélküli		
Albánia	vlach	Szövetség az Egyenlőségért és az Európai Igazságosságért
Albánia	görög	Egység az Emberi Jogokért Párt
Észak-Macedónia	albán	Albánok Demokratikus Pártja
Észak-Macedónia	albán	Nemzeti Demokratikus Újjászületés
Észak-Macedónia	albán	Párt a Demokratikus Jólétért
Észak-Macedónia	bosnyák	Bosnyákok Demokratikus Szövetsége
Észak-Macedónia	szerb	Szerb Progresszív Párt Macedóniában
Észak-Macedónia	szerb	Szerbek Demokratikus Pártja Macedóniában
Észak-Macedónia	vlach	Macedóniai Vlachok Demokratikus Szövetsége
Észak-Macedónia	vlach	Macedóniai Vlachok Pártja
Horvátország	szerb	Szerb Nemzeti Párt
Horvátország	szerb	Szerbek Demokratikus Szövetsége
Koszovó	askáli	Askáli Integrációs Párt
Koszovó	askáli	Koszovói Demokratikus Askáli Párt
Koszovó	bosnyák	Demokratikus Akció Pártja
Koszovó	bosnyák	Vakat Koalíció
Koszovó	gorán	Egyesült Gorán Párt
Koszovó	macedón	Koszovói Macedónok Demokratikus Pártja
Koszovó	szerb	Progresszív Demokrata Párt
Koszovó	szerb	Szerb Polgári Kezdeményezés
Koszovó	szerb	Új Demokrácia
Montenegró	albán	Albán Alternatíva
Montenegró	albán	Albánok Demokratikus Pártja
Montenegró	albán	Albánok Demokratikus Szövetsége
Montenegró	albán	Demokratikus Párt
Montenegró	albán	Demokratikus Szövetség Montenegróban
Montenegró	szerb	Egység Demokratikus Pártja
Montenegró	szerb	Igaz Montenegró
Montenegró	szerb	Montenegrói Nemzeti Mozgalom
Szerbia	vlach	Vlach Nemzeti Párt
internetes felület nélküli		
Bosznia-Hercegovina	horvát	Horvát Nemzeti Mozgalom
Bosznia-Hercegovina	szerb	Az Igazságosságért és a Rendért
Koszovó	bosnyák	Egyesült Közösség
Koszovó	bosnyák	Kezdeményezésünk

Koszovó	gorán	Mozgalom a Goráért
Koszovó	szerb	Polgári Kezdeményezés a Szabadságért, az Igazságosságért és a Túlélésért
Koszovó	szerb	Szerb Demokratikus Szövetség
Koszovó	török	Innovatív Török Mozgalom Pártja
Montenegró	horvát	Montenegrói Horvát Reformpárt

Forrás: saját szerkesztés

*Az Erdélyi Magyar Néppárt és a Magyar Polgári Párt, amelyek azóta egyesültek az Erdélyi Magyar Szövetségben, itt még önállóan szerepelnek. Az új párt dokumentumai még nem állnak rendelkezésre.

Kérdőív

Az alapvető sikertelenség mellett a kérdőíves vizsgálatnak mégis volt valami hozadéka. A határon túli magyar pártok körében elég magas volt a válaszadási arány, így e pártcsoport esetében – egy későbbi, az egyes etnoregionális közösségek összesített elemzése során – ezek vizsgálata még hozzájárulhat az eredmények értékéhez.

A kelet-közép-európai etnoregionális pártok adatbázisa

A kutatás célja volt egy olyan adatbázis létrehozása, amely segíti a térség etnoregionális pártjainak összegző vizsgálatait, de alapját képezheti egyedi vagy összehasonlító elemzéseknek is. Az adatbázis a még szükséges kiegészítések és ellenőrzések után magyar és angol nyelven egyaránt elérhető lesz online formában. Az adatállományt a későbbiekben is szándékomban áll bővíteni, frissíteni.

Az adatbázis kialakítására a jogszabályi környezet, a népszámlálási adatok, a választási eredmények és a pártok jellegzetességei alapján került sor. Az adatbázis jelenleg az állam alapjellegzetességeiről, az adott etnoregionális közösség jellemzőiről, a választási rendszer jellegzetességeiről, az etnoregionális pártok országos, illetve releváns területi szintű választási eredményeiről, valamint az etnoregionális pártok főbb, a pártdokumentumokból kinyert jellemzőiről tartalmaz adatokat.

Az alábbiakban az adatbázis egy sorával szemléltetem az adatállományt. Egy szervezet annyi sorban szerepel, ahány alkalommal részt vett parlamenti, államfői vagy területi választáson.

PÁRTADATOK	
alapítás éve	1989
székhely	Ungvár
jelenlegi vezető	Brenzovics, László
alapcél	föderalizáció
honlap	https://kmksz.com.ua
alapszabály	https://kmksz.com.ua/alapszabaly/
program	https://kmksz.com.ua/alapszabaly/program/
FB vagy más közösségi felület	https://www.facebook.com/kmkszofficial/?locale=hu_HU
magyar rövidítés	KMKSZ
eredeti rövidítés	ТУК3-КМКС
angol rövidítés	HCFT
párt neve magyarul	Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség
párt neve eredeti nyelven	Товариство угорської культури Закарпаття
párt neve angolul	Hungarian Cultural Federation in Transcarpathia
ország	Ukrajna
területe (km2)	603700

legutóbbi ismert népessége (népszámlálás, fő)	48240902
etnoregionális párttípus	6
etnoregionális párttípus	föderalista
besorolás alapja	Program
besorolás alapját képező idézet	II Politikai élet „Tekintettel Ukrajna soknemzetiségű összetételére, illetve arra, hogy az országban több történelmileg kialakult sajátos régió van, a KMKSZ az ország föderatív felépítését, s az ennek megfelelő parlamentáris struktúra kialakítását tartja célszerűnek. Az unitárius államberendezkedés nem tudja garantálni azokat a politikai-jogi kereteket, melyek távlatilag biztosíthatnák Ukrajna népei számára politikai akaratuk érvényesíthetőségét, az ország megfelelő stabilitását.”
képviselt etnikai közösség	magyar
népszámlálás 1 (1989/1992)	163111
országos arány (1989/1992)	0,32
népszámlálás 2 (2000/2002)	156566
országos arány (2000/2002)	0,32
népszámlálás 3 (2011/2013)	-
országos arány (2011/2013)	-
népszámlálás 4 (2021/2022)	-
országos arány 2021/2022	-
legutóbbi ismert létszám (népszámlálás)	156566
népszámlálás éve	2001
EU-tagság	nem
EU-tagság éve	-
EU-párt	-
ÁLLAM ALAPJELLEGZETESSÉGEI	
hatályos alkotmány éve (módosítás)	1996 (2019)
államforma	köztársaság
kormányzati rendszer	félelnöki
parlament szerkezete	egykamarás
felsőház jellege	nem releváns
államfőválasztás módja	közvetlen
vertikális hatalommegosztás jellege	unitárius, 1 autonóm területi egységgel, 2 különleges státuszú várossal
területi szintek száma	3
1. területi szint neve	terület (oblast)
1. területi szintek száma	27(24+1+2)
1. területi szint NUTS-besorolása	NUTS2
1. területi szint jellege	önkormányzati
1. területi szint képviseleti szervének választása	egyszerű többségi
1. területi szint vezetőjének választása	közvetett
2. területi szint neve	járás (rajon)
2. területi szintek száma	668 (490+178)
2. területi szint NUTS-besorolása	-
2. területi szint jellege	önkormányzati

2. területi szint képviselői szervének választása	egyszerű többségi
2. területi szint vezetőjének választása	közvetett
3. területi szint neve	település (hromada)
3. területi szintek száma	11340
3. területi szint NUTS-besorolása	-
3. területi szint jellege	önkormányzati
3. területi szint képviselői szervének választása	egyszerű többségi
3. területi szint vezetőjének választása	egyszerű többségi
ETNIKAI KÖZÖSSÉG JELLEMZŐI	
a közhatalom forrása, az állam önmeghatározása (Alkotmány)	állampolgárok közössége (nemzetállam kisebbségekkel)
állam önmeghatározása, a szuverenitás alanya (Alkotmány)	"az ukrán nép – Ukrajna minden nemzetiségű állampolgára – nevében"
elismert etnikai közösségek száma	18
elismert etnikai közösség?	igen
etnikai közösség típusa/státusza	nemzeti/őslakos
hol ismerik el? (alkotmány, törvény)	törvény (nyelvhasználati)
jogszabály, egyéb éve (mióta elismert?)	2012
elismerés kategóriája	regionális vagy kisebbségi nyelv
más országban többséget alkot?	igen
más országban elismert etnikai közösség?	igen
népszámlálás éve	2001
népességszám (fő)	48240902
etnikai közösségek országos létszáma (fő)	10510570
etnikai közösségek aránya országosan	21,8
etnikai közösség által lakott régió neve (1)	ZAKARPATTIA REGION
népességszám a régióban	1254614
etnikai közösség létszáma a régióban	151516
etnikai közösség aránya a régióban	12,1
többséget alkot a régióban?	nem
egyéb etnikai közösségek száma a régióban	244487
egyéb etnikai közösségek aránya a régióban	19,5
multikulturális régió?	igen
etnikai közösség által lakott régió neve (2)	nem releváns
népességszám a régióban	
etnikai közösség létszáma a régióban	
etnikai közösség aránya a régióban	
többséget alkot a régióban?	
egyéb etnikai közösségek száma a régióban	
egyéb etnikai közösségek aránya a régióban	
multikulturális régió?	
etnikai közösség által lakott régió neve (3)	nem releváns
népességszám a régióban	
etnikai közösség létszáma a régióban	
etnikai közösség aránya a régióban	
többséget alkot a régióban?	

egyéb etnikai közösségek száma a régióban	
egyéb etnikai közösségek aránya a régióban	
multikulturális régió?	
etnikai közösség által lakott régió neve (4)	nem releváns
népességszám a régióban	
etnikai közösség létszáma a régióban	
etnikai közösségaránya a régióban	
többséget alkot a régióban?	
egyéb etnikai közösségek száma a régióban	
egyéb etnikai közösségek aránya a régióban	
multikulturális régió?	
VÁLASZTÁSI RENDSZER	
parlamenti alsóház választási gyakorisága	5
parlamenti alsóház választási rendszere	vegyes (arányos listás és többségi egyéni)
parlamenti alsóház listás választási küszöb	5 százalék
parlamenti alsóház egyéni vk. választási rendszere	egyszerű többségi
parlamenti alsóház létszáma	450 (225+225)
kisebbségre vonatkozó kedvezmény	nem
kisebbségre vonatkozó kedvezmény típusa	nincs
parlamenti felsőház választási gyakorisága	nem releváns
parlamenti felsőház választási rendszere	-
parlamenti felsőház létszáma	-
parlamenti felsőház választási küszöb	-
államfőválasztás gyakorisága	5
államfőválasztás választási rendszere	abszolút többségi
1. területi szint képviseleti szervének választási gyakorisága	4
1. területi szint képviseleti szervének választási rendszere	egyszerű többségi
1. területi szint képviseleti szervének létszáma	max. 200
1. területi szint vezetőjének választási gyakorisága	4
1. területi szint vezetőjének választási rendszere	közvetett
2. területi szint képviseleti szervének választási gyakorisága	4
2. területi szint képviseleti szervének választási rendszere	egyszerű többségi
2. területi szint képviseleti szervének létszáma	max. 120
2. területi szint vezetőjének választási gyakorisága	4
2. területi szint vezetőjének választási rendszere	közvetett
3. területi szint képviseleti szervének választási gyakorisága	4
3. területi szint képviseleti szervének választási rendszere	egyszerű többségi
3. területi szint képviseleti szervének létszáma	15-120
3. területi szint vezetőjének választási gyakorisága	4
3. területi szint vezetőjének választási rendszere	egyszerű többségi
VÁLASZTÁSI EREDMÉNYEK	
választás éve – parlamenti alsóház (pártlista)	1998
indult?	nem

önállóan indult?	
kapott szavazatok száma	
kapott szavazatok aránya	
parlamenti alsóház bejutás?	
mandátum száma (listás)	
mandátum száma (parlamenti alsóház összesen)	
választás éve – parlamenti alsóház (egyéni választókerület) – 1. jelölt	1998
indult?	igen
önállóan indult?	igen
megjegyzés (koalíció)	nem releváns
kapott szavazatok száma	35170
kapott szavazatok aránya	29,3
parlamenti alsóház bejutás	igen
mandátum száma (egyéni választókerület)	1
választás éve – parlamenti alsóház (egyéni választókerület) – 2. jelölt	nem releváns
indult?	
önállóan indult?	
kapott szavazatok száma	
kapott szavazatok aránya	
parlamenti alsóház bejutás?	
mandátum száma (egyéni választókerület)	
választás éve – parlamenti alsóház (egyéni választókerület) – 3. jelölt	nem releváns
indult?	
önállóan indult?	
kapott szavazatok száma	
kapott szavazatok aránya	
parlamenti alsóház bejutás?	
mandátum száma (egyéni választókerület)	
választás éve – parlamenti felsőház	nem releváns
indult	
önállóan indult	
szavazatok száma	
szavazatok aránya	
parlamenti felsőház bejutás	
mandátum száma	
államfőválasztás éve	
indult	nem
önállóan indult	
szavazatok száma	
szavazatok aránya	
választás éve – területi képviseleti szerv	1990
adat típusa (eredeti – összesített helyi)	eredeti – Kárpátaljai Regionális Tanács
indult?	igen

megjegyzés	
önállóan indult?	igen
kapott szavazatok száma	nincs adat
kapott szavazatok aránya	nincs adat
területi képviseleti szerv bejutás?	igen
mandátum száma	11
Európai Parlament	nem releváns
választás éve	
indult?	
önállóan indult?	
megjegyzés	
kapott szavazatok száma	
kapott szavazatok aránya	
bejutás?	
mandátum száma	

A kutatás fő tudományos megállapításai

A kelet-közép-európai etnoregionális pártok tipológiája

A tanulmányban közzéadott tipológia az etnoregionális pártok szervezeti dokumentumainak elemzésén, az azokban megfogalmazott célkitűzéseken alapul. A választott módszertan természetesen magában foglalja a hiba lehetőségét, hiszen egy párt nem feltétlenül rögzíti dokumentumaiban a legradikálisabb törekvéseit. A kutatás későbbi fázisaiban ezek az esetleges hibák feloldhatók, minthogy az egyes pártok céljait egyéb forrásokból (szakirodalom, sajtó) származó információkkal kiegészíthetők, korrigálhatók. A tipológiába minden etnoregionális párt a "legmagasabb szintű" igény alapján került be, azaz egy olyan szervezet, amely a közösség jogi elismeréséért és az ország föderalizációjáért is küzd, a föderalista altípusba tartozik.

Az áttekintett pártdokumentumok alapján Kelet-Közép-Európában az etnoregionális pártok következő típusait és altípusait különítettem el: protekcionista (konzervatív, részvételi), decentralista (kizárólag decentralista, regionalista, autonomista, föderalista) és szecesszionista ([vissza]csatlakozó). Az alábbiakban e típusokat és altípusokat mutatom be részletesebben.

Protekcionista pártok

A közép-kelet-európai etnoregionális pártok többsége a *protekcionista* (52), és ezen belül a *konzervatív* (43) típusba tartozik. A térségben a demokratizálódás, az állam- és nemzetépítés párhuzamosan zajlott a nemzeti és etnikai identitások újjáéledésével a rendszerváltozás környékén, s ezek időnként érdekellentéteket, konfliktusokat okoztak. Az egyes államok, illetve esetenként az egyes államokon belüli különbségek nyilvánvalóak. A konzervatív pártok által képviselt közösségek jellemzően rendezett státusszal és jól körülhatárolt egyéni és/vagy kollektív jogokkal rendelkeznek, de természetesen igyekeznek ezeket fenntartani és a lehető legnagyobb mértékben kibővíteni (pl. lengyelek Litvániában, horvátok Szerbiában, szerbek Koszovóban). A leggyakrabban felmerülő követelések között szerepel a kisebbségekkel szembeni diszkrimináció megszüntetése, az anyanyelvhasználat kiterjesztése, az anyanyelvi oktatás biztosítása, végül az identitás védelméhez és megőrzéséhez szükséges feltételek biztosítása és bővítése. Térségünkben, s ezen belül is különösen a Balkánon sajátos

jelenség, hogy az etnikai és vallási törésvonalak olykor egybeesnek (jellemzően az albánok, bosnyákok és törökök esetében). Ekkor a kisebbségi jogok bővítésével párhuzamosan a pártok a vallásgyakorlás szabadságáért is biztosításáért is sikra szállnak.

A közép-kelet-európai államok különböző megoldásokat alkalmaznak a kisebbségek politikai képviseletének biztosítására. [Juberías](#) (1998) az államokat az etnikai képviseletet ellenző, mellőző, támogató, engedélyező és az etnicitást a politikai képviselet alapjává tevő államok kategóriájába sorolja. Ma már nincs olyan ország, amely a gyakorlatban tiltaná a pártok etnikai alapon való szerveződését, bár a választási rendszerekben jelentősek az országok közötti különbségek. A *részvételi pártok* (9) által képviselt etnoregionális közösségek jellemzően ma is rendelkeznek mandátummal valamely reprezentatív testületben. E szervezetek ezt a politikai képviseletet kívánják megerősíteni a választási rendszer átalakításán, a közösség arányos parlamenti képviseletén (pl. törökök Észak-Macedóniában), vagy a közösség számára biztosított parlamenti, regionális és helyi testületi helyek számának növelésén keresztül.

Decentralista pártok

A decentralista párttípusba tartozó kelet-közép-európai politikai szervezetek valamennyien a fenti, etnikai jogokon túlmutató területi öngazgatás megteremtésére törekszenek. A típuson belül ugyan elkülöníthetők altípusok, ám a politikai szervezetek céljai közötti különbségeket elsősorban az adott állam történeti hagyománya, területi struktúrája, az EU elveinek érvényesülése határozza meg, illetve az, hogy az etnoregionális szervezetek mennyire integrálódtak a politikai- és pártrendszerbe, s mennyire törekednek pragmatikus, a többségi társadalom számára is elfogadható megoldások megfogalmazására.

Az első altípust alkotó *kizárólag decentralista* (11) pártok nem törekszenek az államhatalmi rendszer radikális átalakítására, bár többnyire elégedetlenek a jelenlegi területi struktúrával, így a decentralizációra vonatkozó követeléseik területi reformok és belső határkorrekciók révén valósulhatnak meg. Az ebbe az altípusba tartozó pártok törekvéseiket gyakran az Európai Unió alapelvei mögé rejtik, a „decentralizációt”, a „szubszidiaritást” hangoztatva a radikálisnak hangzó "területi autonómia" helyett. E szervezetek többnyire a párt- és politikai rendszer integráns részei, parlamenti képviselettel, olykor kormányzati pozíciókkal is rendelkeznek. A helyzetüknek megfelelően, s koalíciós potenciáljuk fenntartása érdekében kifejezetten érdekeltek a mérsékelt politizálásban és a területi igények óvatos és megfontolt követelésében.

Noha a regionalizáció is egyfajta decentralizáció, mivel alkotmányos státuszt biztosít a területi egységeknek, annál stabilabb és nehezebben megváltoztatható helyzetet teremt. Ha ezt a szempontot is figyelembe vesszük, a decentralista típuson belül elkülöníthető a *regionalista* pártok (12) altípusa. Ezen pártok egy része az állam területi felosztását a természetes, történelmi, gazdasági és kulturális határok alapján kívánja átszervezni (gyakorlatilag a rendszerváltozás óta valamennyi szlovákiai magyar párt), míg más részük a regionalizációt egyfajta modernizációs reformként hirdeti, akár aszimmetrikus formában is (az Erdélyi Magyar Szövetségben egyesült EMNP és MPP). A pártok joggal számítanak arra, hogy a regionalizációt könnyebb elfogadtatni a társadalom egészével, hiszen a területi autonómiával összevetve kevésbé tűnik az állam területi integritását veszélyeztető megoldásnak.

Az *autonomista* pártok (9) csak a saját régiójuk önállóságának megteremtésére koncentrálnak, s nem törekszenek arra, hogy követeléseiket a többségi társadalom számára elfogadható formába öntsék. Egyes pártok olyan, az etnoregionális közösség által lakott történelmi régióknak (Szandzsák, Felső-Szilézia) követelnek autonómiát, amely korábban már rendelkezett különleges státusszal. Más pártok egy területi autonómiával (esetenként már) rendelkező, jellemzően többnemzetiségű régió (Vajdaság, Kárpátalja) belül egy kisebb, öngazgatással bíró területi egység létrehozását képzelel el.

Kelet-Közép-Európában kevés *föderalista* párt (7) van. Ennek oka az is, hogy a térségben korábban létező államszövetségek a demokratikus átmenet éveiben békésen (Csehszlovákia, Szovjetunió) vagy fegyveres konfliktusok (Jugoszlávia) révén felbomlottak. A föderalizmus – államszervezeti hagyományok híján is – a békés együtt- vagy egymás mellett élés garanciája lehet a többnemzetiségű államokban vagy oszloposodott társadalmakban. A régióban jelenleg csak Bosznia-Hercegovina rendelkezik föderális struktúrával, de a nem szervesen kialakult államalakulat jelenleg is bizonytalan lábakon áll. A többségében a föderalista pártok közé sorolható horvát pártok egy harmadik, a horvát entitás létrehozásával kívánják az államot átalakítani. Emellett föderális törekvésekkel találkozhatunk a térség történelmi (Morvaország) vagy többnemzetiségű (Kárpátalja), az állam többi részétől tartósan elkülönülten kialakult régióiban működő etnoregionális szervezeteknél.

Szecesszionista pártok

A szecesszionista párttípus kvázi hiánya szintén a közelmúlt etnikai konfliktusaira és háborúira vezethető vissza. A föderációk felbomlása következtében számos etnikai közösség és nemzet létrehozta saját, önálló államát, így a függetlenségi törekvések Kelet-Közép-Európában – legalábbis átmenetileg – eltűntek. Természetesen az új államhatárok kialakításával – vagy azok béketárgyalásokon történő megállapításával és meghatározásával – új közösségek kerültek kisebbségi létbe. A helyzettel való elégedetlenség határkiigazítási követelések formájában jelen van a térségben, de csak minimális mértékben. A vizsgált pártdokumentumok alapján – bár a szakirodalom szerint több pártot is jellemezhetünk szecesszionista törekvésekkel – a vizsgált pártok közül csak egy szerbiai szervezetet (Albán Demokratikus Párt, PDSH) lehetett a *(vissza)csatlakozó* altípusba sorolni.

A kelet-közép-európai tipológiába sorolt etnoregionális pártok típusonként

	képviselet etnoregionális közösség	etnoregionális közösség pártja
Protekcionista pártok		
konzervatív		
Albánia	görög	Nemzeti Görög Kisebbség a Jövőért
Albánia	macedón	Macedón Szövetség az Európai Integrációért
Bosznia-Hercegovina	szerb	Demokratikus Haladás Pártja
Bosznia-Hercegovina	szerb	Demokratikus Nemzeti Szövetség
Bosznia-Hercegovina	szerb	Független Szociáldemokraták Szövetsége
Bulgária	macedón	Egyesült Macedón Szervezet Ilinden Pirin
Bulgária	török	Mozgalom a Jogokért és Szabadságokért
Észak-Macedónia	albán	Alternatíva
Észak-Macedónia	albán	Integrációs Demokratikus Unió
Észak-Macedónia	bosnyák	Bosnyák Demokratikus Szövetség
Észak-Macedónia	török	Török Akciópárt
Észak-Macedónia	török	Török Demokrata Párt
Észtország	orosz	Észtországi Egyesült Balpárt
Horvátország	cseh	Csehek Szövetsége a Horvát Köztársaságban
Horvátország	magyar	Horvátországi Magyarok Demokratikus Közössége
Horvátország	szlovák	Szlovákok Szövetsége
Koszovó	askáli	Mozgalom az Integrációért

Koszovó	egyiptomi	Egyiptomi Liberális Párt
Koszovó	egyiptomi	Koszovói Új Demokratikus Kezdeményezés
Koszovó	gorán	Gora Polgári Kezdeményezés
Koszovó	szerb	Szerb Lista
Koszovó	török	Koszovói Török Demokratikus Párt
Litvánia	lengyel	Litvániai Lengyelek Választási Akciója – Keresztény Családok Szövetsége
Litvánia	orosz	Litvániai Orosz Unió
Montenegró	szerb	Montenegrói Demokratikus Nemzeti Párt
Románia	cseh, szlovák	Romániai Csehek és Szlovákok Demokratikus Szövetsége
Románia	görög	Romániai Hellén Unió
Románia	horvát	Romániai Horvátok Uniója
Románia	macedón	Romániai Macedónok Egyesülete
Románia	német	Romániai Német Demokrata Fórum
Románia	orosz-lipovánok	Romániai Lipován Oroszok Közössége
Románia	ruszin	Romániai Ruszinok Kulturális Uniója
Románia	szerb	Romániai Szerbek Szövetsége
Románia	tatár	Romániai Türk-Muszlim Tatárok Demokratikus Uniója
Románia	török	Romániai Demokratikus Török Unió
Szerbia	bosnyák	Bosnyák Néppárt
Szerbia	bosnyák	Szandzsák Demokratikus Párt
Szerbia	horvát	Vajdasági Horvátok Demokratikus Szövetsége
Szerbia	magyar	Republikanska Stranka – A Republikánus párt
Szerbia	montenegrói	Montenegrói Párt
Szerbia	ruszin	Együtt Vajdaságért
Szerbia	szlovák	Zöld Párt
Szerbia	vlach	Vlach Nemzeti Párt
részvételi		
Szerbia	bunjevác	Bácskai Bunjevácok Szövetsége
Horvátország	szerb	Dunai Szerbek Pártja
Montenegró	horvát	Horvát Polgári Kezdeményezés
Montenegró	szerb	Új Szerb Demokrácia
Észak-Macedónia	szerb	Szerbek Demokratikus Pártja Macedóniában
Észak-Macedónia	török	Török Nemzeti Összetartozás Mozgalom
Montenegró	albán	Új Demokratikus Erő
Észak-Macedónia	albán	Szövetség az Albánokért
Bosznia-Hercegovina	horvát	Bosznia és Hercegovinai Horvát Parasztpárt
Decentralista pártok		
(kizárólag) decentralista		
Bosznia-Hercegovina	bosnyák	Bosznia-Hercegovináért Párt
Bosznia-Hercegovina	bosnyák	Demokratikus Akció Mozgalma
Bosznia-Hercegovina	bosnyák	Demokratikus Akció Pártja
Bosznia-Hercegovina	szerb	Egyesült Szerbia
Bosznia-Hercegovina	szerb	Szerb Demokrata Párt
Észak-Macedónia	albán	Besa Mozgalom

Észak-Macedónia	albán	Nemzeti Demokratikus Újjászületés
Horvátország	szerb	Független Demokratikus Szerb Párt
Koszovó	bosnyák	Szociáldemokrata Szövetség
Szerbia	albán	Változás Alternatívája/Alternatíva a Változásért
Szerbia	bosnyák	Bosnyák Nemzeti Párt
regionalista		
Lengyelország	német	Opole–Sziléziai Németek Társadalmi és Kulturális Társasága
Montenegró	bosnyák	Bosnyák Párt
Montenegró	bosnyák	Igazság és Megbékélés Pártja
Románia	magyar	Erdélyi Magyar Néppárt*
Románia	magyar	Magyar Polgári Párt*
Szerbia	bosnyák	Igazság és Megbékélés Pártja
Szerbia	bosnyák	Szandzsák Demokratikus Akció Pártja
Szerbia	bosnyák	Szandzsák Nemzeti Párt
Szerbia	vlach	Vlach Párt
Szlovákia	magyar	Maďarská kresťanskodemokratická aliancia – Magyar Kereszténydemokrata Szövetség
Szlovákia	magyar	Magyar Fórum
Szlovákia	magyar	Szövetség – Aliancia
autonomista		
Lengyelország	sziléziai	Sziléziaiak Együtt
Litvánia	szamogit	Szamogit Párt
Románia	magyar	Romániai Magyar Demokrata Szövetség
Szerbia	bosnyák	Bosnyák Demokratikus Unió
Szerbia	bosnyák	Szandzsákért Párt
Szerbia	magyar	Magyar Mozgalom – Mađarski pokret Egyesület
Szerbia	magyar	Vajdasági Magyar Szövetség
Szerbia	magyar	Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége
Ukrajna	magyar	Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség
föderalista		
Bosznia-Hercegovina	horvát	Bosznia és Hercegovina Horvát Demokratikus Szövetség
Bosznia-Hercegovina	horvát	Bosznia és Hercegovinai Jogok Horvát Pártja
Bosznia-Hercegovina	horvát	Horvát Demokratikus Unió 1990
Bosznia-Hercegovina	horvát	Horvát Köztársasági Párt
Cseh Köztársaság	morva	Morva Föld Mozgalom
Cseh Köztársaság	morva	Morvák
Ukrajna	magyar	Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség
Szecesszionista pártok		
(vissza)csatlakozó		
Szerbia	albán	Albán Demokrata Párt

Forrás: saját szerkesztés

**Az Erdélyi Magyar Néppárt és a Magyar Polgári Párt, amelyek azóta egyesültek az Erdélyi Magyar Szövetségben, itt még önállóan szerepelnek. Az új párt dokumentumai még nem állnak rendelkezésre.*

A kelet-közép-európai etnoregionális pártok közös jellemzői

A kutatás a politikai értelemben vett Kelet-Közép-Európában működő etnoregionális pártok vizsgálatára irányult. Az állam- és társadalomfejlődés sajátosságai, s ezek tapasztalatai

alapján az államok területi integritásának védelme iránti végletes elkötelezettség határozzák meg a szervezetek működésének keretét, törekvéseinek korlátait, erre vezethető vissza mind az etnikai jogok biztosítása, mind a decentralizáció terén tapasztalható óvatosság. Jóllehet, a kelet-közép-európai térségen belül is húzódnak törésvonalak, az országok között vannak lényeges különbségek, amely (földrajzi, etnikai, történelmi) tényezők mentén az államok további alcsoportokra bonthatók, a fentiek olyan sajátosságok, jellegzetességek, amelyek közősek, különösen Nyugat-Európával való összevetésben.

Kelet-Közép-Európa állam- és nemzetfejlődése jelentősen eltér a nyugati úttól. E kérdést történeti mélységeiben is elemezte [Bibó](#) (1946), valamint az ő nyomdokain haladva [Szűcs](#) (1981). A történeti régiók eltérő fejlődésének gyökerei az államok megszerveződésének idejéig nyúlnak vissza. A nyugati típusú integráció organikus módon, alulról felfelé szerveződve, hűbéri szerződések mentén alakult ki, míg a kelet-közép-európai térségben – a keleti perifériáról a nyugatira sodródva – ez gyorsan, nem szerves fejlődése eredményeként, s felülről irányítva valósult meg, így a nyugati strukturális elemek némileg eltorzulva, csonkán jelentkeztek. Ez a torzulás, hiányosság a későbbi korokban is fennmaradt, mert bár megjelentek e régióban is a modern társadalomfejlődés elemei, ezek jóval gyengébb hatást gyakoroltak a fejlődés irányaira. A terjeszkedő „Nyugat” és „Kelet” között a kelet-közép-európai térség kitörési pontok hiányában a nyugati világgazdasági rendszer periférikus részévé vált, infrastruktúrája és gazdasági ereje (általánosságban) azonban kelet felé haladva egyre csökkent, míg az állam irányítása és társadalomszervező ereje egyre határozottabban érvényesült. A társadalomfejlődés fenti jellegzetességei, a későn kialakuló és a létért folyamatosan küzdő kisnemzetek birodalmi élményei előidézték a térség etnikai közösségei körében a nemzethaláltól való permanens félelmet, a kollektív bizonytalanságérzetet, ami az államszervezet és a kisebbségekkel való bánásmód jellegzetességei miatt tulajdonképpen a mai napig tapintható.

Az államszocializmus átmenetileg ismét a nyugatitól eltérő fejlődési pályára állította a kelet-közép-európai államokat. A több mint négy évtizedes időszakban a meghatározó internacionalista ideológia szándékai szerint a nemzet, etnikum jelentősége visszaszorult, átrendeződött és feloldódott az osztályok közötti viszonyrendszerekben. A rendszerváltás utáni politikai törésvonalakat vizsgálva [von Beyme](#) (1996) megállapította, hogy noha a társadalmi konfliktusokat meghatározó tényezők lényegesen nem térnek el a nyugati társadalmakban tapasztaltaktól, az államszocialista időszak némiképp átrendezte azokat, s új, nyugaton ismeretlen törésvonalakat is kialakított a térségben. A rendszerváltáskor felszabaduló energiák ugyanakkor képesek voltak reaktiválni olyan törésvonalakat, s ezek mentén identitásokat is, amelyeket addig szándékosan el kellett halványítani. A különbségek és kritikák ellenére von Beyme a nyugati után a kelet-közép-európai pártokat is pártcsaládokba sorolta, e térségben szintén elkülönítve a regionális és etnikai pártok csoportját.

A kelet-közép-európai térség etnoregionális pártjainak közös jellemzője, hogy a szervezetek által megfogalmazott célokat inkább az etnikai, s nem a területi követelések dominálják. Ez arra utal, hogy az egyéni és kollektív kisebbségi jogok – identitás elismerése, diszkriminációmentesség, nyelvhasználat, képviselőlet lehetőségének biztosítása – területén még bőven van tennivaló Kelet-Közép-Európában. A célok és követelések alapján csaknem az összes vizsgált szervezetet be lehet(ne) sorolni a protekcionista típusba, sőt, a konzervatív altípus további egységekre (a közösség elismeréséért, jogszerzésért, jogszélesítésért küzdő) bontása is megalapozott lehetne a kisebbségi helyzetek és követelések heterogenitása miatt. A térség történeti fejlődése, az etnikai konfliktusok eredményeként az etnoregionális pártok csaknem mindegyike megfogalmaz az alapvető jogokhoz kapcsolódó követeléseket. Az Európai Unió a csatlakozási tárgyalások folyamatában csak közvetetten fogalmaz meg elvárásokat a kisebbségvédelem terén, így önmagában az EU-tagság sem garancia a

kisebbségi jogok meghatározott szintű és színvonalú biztosítására. A stabil, hosszú demokratikus múlt hiánya, az államok és nemzetek életében még ma is jelentős szerepet játszó (vélt vagy valós) területi és etnikai sérelmek, a közelmúlt és a jelen (fegyveres) konfliktusai mind hozzájárultak ahhoz, hogy a kelet-közép-európai térségben az etnikai közösségek státusza sok esetben rendezetlen (pl. állampolgárság megtagadása a Baltikumban), a kisebbségi jogok szűkek és bizonytalanok (pl. esetenként nincs törvény, amely a jogosítványokat konkretizálja, részletezi). A kisebbségi kérdés sokszor nemzet- és államvédelmi eszköz, s különösen azokban az államokban tagadják meg a jogokat a közösségektől, vagy tartják bizonytalanságban őket, ahol azok nagy számban, esetleg tömbben is élnek, s veszélyeztetik (legalábbis a többségi társadalom szerint) az állam stabilitását, területi integritását.

A közép-kelet-európai demokratikus átmenetekben a korábbi struktúrák lebontása és átalakítása során inkább a horizontális hatalommegosztás elemeire helyeztek hangsúlyt, a vertikális dimenzió kevés figyelmet kapott. A térség államai területi integritás védelme érdekében is óvakodtak a a határozott decentralizációtól, amely a szubszidiaritással kiegészülve az EU alapelveiként szintén a csatlakozási folyamatok során, az uniós források lehívásának érdekében/reményében kezdtek érvényesülni Kelet-Közép-Európában. A szélesebb területi önállóságnak azonban, szemben a nyugati organikus fejlődéssel, Európa keleti felén sokkal kevésbé vannak meg a hagyományai, így a decentralizáció elve és gyakorlata nem hullott termékeny talajra. A válságkezelések Európa-szerte centralizációt hozó időszakában a területi reformok megtorpantak vagy egyenesen elmaradtak (pl. Románia), érdemi változást hozó valódi decentralizáció csak néhány országban ment végbe (pl. Lengyelország), így a régiók szerepe az önkormányzatiság hiánya miatt még mindig nagyon korlátozott térségben. Az államhatárokat tiszteletben tartó kelet-közép-európai területi követelések mind besorolhatóak a területi autonómia fogalma alá, különbségek csupán a tálalás módjában tapasztalhatók. A decentralista, regionalista, autonomista és föderalista altípusok között sok a hasonlóság, az eltérésekben meghatározóak az államszerkezeti hagyományok, az adott régió történelmi-állami múltja, különutas fejlődése stb. Szeparatista törekvések – legalábbis programszinten, deklaratív megfogalmazva – gyakorlatilag nincsenek a térségben, holott egyéb forrásokból – szakirodalom, sajtóhírek – tudható, hogy léteznek ilyen elképzelések. A Balkán stabilitásának törekenységére Bosznia-Hercegovina, a térségben több állam által el nem ismert Koszovó, s az önálló népként megkérdőjelezett montenegróiak példája is rámutat. Az Ukrajna ellen megindult orosz inváziót megalapozó kisebbségvédelmi indokok könnyen válhatnak egyéb mozgalmak radikalizálódásának katalizátorává.

A kutatás disszeminációja

Konferenciák és kapcsolódó publikációk

A kutatás disszeminációjában eredetileg konferencia-részvételeket nem terveztem, jóllehet, ezek kiváló lehetőséget teremtenek az elért eredmények ismertetésére, tudományos megmérettetésére, esetleg korábban fel nem merülő szempontok, kutatási kérdések beépítésére. A konferenciákon való részvétel nemcsak az előadások, hanem egyéb, absztraktok, prezentációk, konferenciakötetek formájában is hozzájárulhatnak a disszeminációhoz, az eredmények nyilvánossá tételéhez. Gyakran felmerülő probléma ugyanakkor az, hogy pl. az absztraktok kiadásának szándékáról nem minden esetben értesítik a résztvevőket, így a publikált anyagokból – mivel általában az absztraktok kötött és alacsony karakterszámúak – kimarad a projekthivatkozás. Ebbe a problémába sajnos én is beleütköztem, a tanulságot levontam, így azóta minden esetben – akár a tudományos szöveg

kárára, akár lábjegyzetben – feltüntettem a projekthivatkozás(oka)t. Ennek ellenére előfordul, hogy ezeket a kötetek szerkesztésekor figyelmen kívül hagyják. Az azonban mindenképpen az én figyelmetlenségem eredménye, hogy az egyik konferencia-előadás anyagából készült publikációnál elmaradt a hivatkozás.

Az alábbiakban a konferenciákhoz kapcsolódó disszeminációs elemeket sorolom fel tételesen, tematikailag rendezve.

Konferencia-előadások

2017. szeptember 29. Smart Communities Academia, Legénd (nemzetközi)

Előadás címe: Érdekérvényesítés a periférián: etnoregionális törekvések

2017. október 28. Magyar Szociológiai Társaság Vándorgyűlése, Budapest (hazai)

Előadás címe: Etnoregionális pártok a hazai online sajtóban

2018. május. 17. Smart Communities Workshop, Herlany (SK) (nemzetközi)

Előadás címe: Does Size Matter? Different Paths of Hungarian Ethnoregional Parties in Neighbouring States

2018. október 20. Magyar Szociológiai Társaság Vándorgyűlése, Szeged (hazai)

Előadás címe: Etnoregionális közösségek és pártok jellegzetességeinek empirikus vizsgálhatósága

2022. június 9. Politika és politikatudomány: korszakváltás? A Magyar Politikatudományi Társaság XXVII. Vándorgyűlése, Székesfehérvár (hazai)

Előadás címe: A kelet-közép-európai etnoregionális pártok tipológiai kísérlete

2022. augusztus 23. ERSA 61st Congress 'Disparities in a Digitalising (Post-Covid) world – Networks, Entrepreneurship and Regional Development', Pécs (nemzetközi)

Előadás címe: Ethnoregional communities and their political representation in Central and Eastern Europe

2022. november 18. Autónia-jövőképek és életminőség-fejlesztés, MTA VEAB, Veszprém (hazai)

Előadás címe: Autónia sokféle köntösben. A kelet-közép-európai decentralista pártok területi törekvései.

2022. november 24. Interdiszciplináris Konferencia a Kárpát-medencei magyarság helyzetéről, NSKI konferencia, Nagyvárad (nemzetközi)

Előadás címe: Magyar etnoregionális pártok a kelet-közép-európai tipológiában

Absztraktok kiadott absztraktkötetekben

Baranyai Nóra: Etnoregionális pártok a hazai online sajtóban – Ethnoregional Parties in the Domestic Online Press, Gábrriel D. – Kund A. – Paksi V. (szerk.): Modernitások. A Magyar Szociológiai Társaság vándorgyűlése. Absztraktfüzet. Magyar Szociológiai Társaság, Budapest. pp. 26–27., 2017

[Teljes dokumentum](#)

Does size matter? Different paths of hungarian ethnoregional parties in neighbouring states. In: Nataša, URBANČÍKOVÁ (szerk.) Smart Communities Academy: Proceeding of Abstracts. Košice, Szlovákia: Technical University of Kosice (2018) 51 p. p. 11

[Teljes dokumentum](#)

Ethnoregional communities and their political representation in Central and Eastern Europe. In: Disparities in a Digitalising (Post-Covid) world - Networks, Entrepreneurship and Regional Development Abstract Book: ERSA 2022: 61st Congress (2022) 651 p. p. 29

[Kiadónál](#)

Magyar etnoregionális pártok a kelet-közép-európai tipológiában. In: Hadnagy, Izabella; Szoták, Szilvia (szerk.) IV. Interdiszciplináris Konferencia a Kárpát-medencei Magyarság

Helyzetéről: absztraktkötet. Budapest, Magyarország: Nemzetstratégiai Kutatóintézet (2022) 62 p. p. 54

[Kiadónál](#)

Prezentáció diasora

Does size matter? Different paths of hungarian ethnoregional parties in neighbouring states. In: Nataša, URBANČÍKOVÁ (szerk.) Smart Communities Academy – The Proceeding of Papers and Presentations. Košice, Szlovákia: Technical University of Kosice (2018) 687 p. pp. 109–123. 15 p.

[Teljes dokumentum](#)

Konferencia-előadáshoz kapcsolódó publikációk

Peripheral parties: Ethnoregionalism in Central and Eastern Europe. In: Baranyai, Nóra; Honvári, Patrícia (szerk.) Smart Communities Academy Conference Proceedings Győr, Magyarország: MTA KRTK (2018) 213 p. pp. 159–171. 13 p.

Autonómia sokféle köntösben. A kelet-közép-európai decentralista pártok területi törekvései. p. 16. (leadva: 2023. február 10.)

Magyar ethnoregionális pártok a kelet-közép-európai tipológiában. p. 9. (leadva: 2023. február 21.)

Blogbejegyzések

Az ELKH kötelékébe tartozó munkahelyem, a Közgazdaság- és Regionális Tudományos Kutatóközpont és a Portfolio együttműködésében 2020 júniusában indult el a lap internetes felületén a [KRTK blog](#). A blog a kutatóközpontban folyó kutatások eredményeinek közérthető, rövid ismertetésére szolgál, így munkánk nem tudományos platformon történő disszeminációjának, szélesebb közönséghez való eljuttatásának fontos terepe. A kutatási tervben ezt a felületet – minthogy akkor még a blog nem is létezett – nem jelöltem meg lehetséges disszeminációs elemként. A váratlan lehetőséggel élve ezidáig két bejegyzésem született a projekt témájához kapcsolódóan. Az elsőben a kirobbant orosz-ukrán háborúra adott ethnoregionális válaszokat elemeztem, míg a másodikban a kutatás eredményeit, az ethnoregionális pártok tipológiáját adtam röviden közre.

2022. május 3. [Putyin nemzeti érzelmekre hivatkozott Ukrajna lerohanásakor, de a várt hatás elmaradt](#) (kattintásszám a beszámoló leadásakor: 12665)

2023. április 28. [Kulturális és területi autonómia, szeparatizmus – Merre tart Kelet-Közép-Európa?](#) (kattintásszám a beszámoló leadásakor: 7117)

Publikációk (előkészületben)

A kutatási projekt eredményeit két neves folyóirathoz elküldött publikációban foglaltam össze. Noha eredetileg csak a külföldi publikáció szerepelt tervként, fontosnak tartottam azt, hogy a politikatudomány hazai vezető lapjánál is próbáljam megjelentetni az elemzések során kialakított párttipológiát. Minthogy a projektzáráshoz igen közeli időpontokban adtam le mindkét, de főként a magyar nyelvű tanulmányt, a beszámoló elkészítésének határidejéig publikálásukban nem reménykedhettem. A folyóiratoknál a kéziratok befogásáról szóló főszerkesztői, szerkesztőségi döntésről nem feltétlenül értesítik a szerzőket, sok esetben a bírálatok megérkezése az első jelzés a megjelenési folyamat előrehaladásáról. A Politikatudományi Szemléteől 2023. május 11-én kaptam visszajelzést a tanulmány befogásáról, jelenleg az opponensek bírálatára várok. A külföldi laptól még nem érkezett értesítés.

Typology of Central and Eastern European ethnoregional parties. p. 24. Party Politics (beküldve: 2023. április 21.)

A kelet-közép-európai etnoregionális pártok tipológiája. p. 15. Politikatudományi Szemle (beküldve: 2023. április 30.)

A projekt összegző eredményeit monográfia foglalja össze. A kutatás futamideje alatt a kötet előkészítése volt a vállalt feladat, megjelentetését 2023 végére tervezem. A monográfia az eredmények klasszikus tudományos közlése mellett kézikönyvként is funkcionál majd, azaz egy önálló fejezetben röviden bemutatam az államok, illetve a tipológiában szereplő pártok fő jellegzetességeit, meghatározott szempontrendszer szerint, országos csoportosításban. Ezt azért tartom fontosnak, mert a pártok száma miatt egyébként lehetetlen kitérni minden egyes szervezet jellemzőire, e megoldással azonban legalább az alapinformációk elérhetővé válnak az érdeklődő olvasók számára.

A projektidőszakon túlmutató kutatási lehetőségek

A projekt zárása nem jelenti a kutatás lezárását is. A kutatási téma relevanciája, aktualitása megkérdőjelezhetetlen, s a személyes tudományos érdeklődés mellett mind a politikai szervezetek, az etnoregionális törekvések, a külső környezet folyamatos változása, mind a kutatás során felhalmozott adatmennyiség további elemzésekre ösztönöz. A kutatás során az etnoregionális pártok törekvéseinek kategorizálása volt fókuszban, azonban számos egyéb vizsgálatra nyílik lehetőség az összegyűjtött információk és adatok alapján. A beszámolóban már említett, az etnoregionális közösségekre összpontosító vizsgálat, valamint a kérdőíves adatbázis eredményeinek összegzése mellett a konkrét tervek között szerepel egy, az etnoregionális térségek országon belüli fejlettségét elemző, inkább a regionális tudomány körébe tartozó vizsgálat. Az adatbázis és az összegyűjtött dokumentumok, szakirodalmak alapján azonban számos egyéb, különböző tudományterületekhez kapcsolódó vagy multidiszciplináris elemzés is lehetséges, akár országelemzések, akár különböző szempontok (történelmi múlt, földrajzi-geopolitikai helyzet, politikai kultúra stb.) szerint kialakított országcsoportok szerinti elemzések formájában.